

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY

Electronic Scientific and Practical Journal

2025 / 4

@QMI_Institut

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225 - uy

www.kstu.uz
www.ojs.qmii.uz

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

3-jild
4-son
sentabr, 2025

September 2025
Volume 3
Number 4

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY
Electronic Scientific and Practical
Journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

ojs.qmii.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi o'rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Mas'ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Qarshi davlat texnika universiteti

Texnik muharrir:

F.F.Haqqulov, PhD

Qarshi davlat texnika universiteti

**Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda
jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.**

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko'chasi 225-uy

Tel.: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@qmii.uz

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Овчиников Виктор Николаевич – i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Солодовников Сергей Юревич – i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Сидоров Виктор Александрович - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Шевченко Игорь Викторович - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullayevich - i.f.d., professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Samandarzoda Iskandar Hakim - i.f.d., i.f.d., professor (SH.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Гибадуллин Артур Артурович Национальный исследовательский университет Московский энергетический институт

Войнаш Сергей Александрович Казанский приволжский (федеральный) университет

Пуляева Валентина Николаевна Финансовый университет при Правительстве РФ

Морковкин Дмитрий Евгеньевич Финансовый университет при Правительстве РФ

Садриддинов Манучехр Исмолиддинович Международный университет туризма и предпринимательства Таджикистана, Душанбе

Перская Виктория Вадимовна директор Института исследований международных экономических отношений, Финансовый университет при Правительстве РФ

Молчанов Игорь Николаевич Профессор экономического факультета. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова

Басова Мария Михайловна Заместитель декана факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Чупин Александр Леонидович Заместитель декана экономического факультета Российский университет дружбы народов имени П.Лумумбы

Незаймакин Валерий Николаевич Профессор кафедры финансов и кредита Российский государственный гуманитарный университет

Никонорова Алла Владимировна Доцент кафедры экономической теории Финансовый университет при Правительстве РФ

Дмитриева Ольга Александровна Доцент кафедры налогов и налогового администрирования факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Швец Юрий Юрьевич Лаборатория управления инновациями, Институт проблем управления Российской академии наук

Колосова Елена Валерьевна Лаборатория управления инновациями, Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Bozorov Orifjon Shodiyevich – t.f.n., dotsent

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Vaxabov Abduraxim Vasikovich – i.f.d., professor

Hakimov Obidjon Arzikulovich – i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich- i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna- i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna-i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg'unovich -i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazliddin Baxadirovich- i.f.n., dotsent

Xo'jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi,iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko'rsatish va turizm sohasi

September 2025

Volume 3

Number 4

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ojs.qmii.uz

Surxondaryo viloyati sanoati tarkibida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish jarayonlari iqtisodiy-statistik tahlili

Xursanov Sherzod Ulaboyevich

Economic and statistical analysis of food production processes in the Surkhandarya region industry

Khursanov Sherzod Ulaboyevich

Соискатель Термезского государственного университета Экономико-статистический анализ процессов производства пищевых продуктов в промышленности Сурхандарьинской области

Хурсанов Шерзод Улабоевич

Received: July 12, 2025 Revised: July 16, 2025 ■ Accepted: July 19, 2025 ■ Published Online: September 1, 2025

- **Annotatsiya:** maqolada Surxondaryo viloyatida oziq-ovqat sanoati mahsulotlari, nooziq-ovqat sanoati mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi, aholi jon boshiga to'g'ri keluvchi iste'mol mollari hajmi ko'rsatkichlari iqtisodiy-statistik tahlili amalga oshirilgan. Oziq-ovqat mahsulotlari hajmi dinamikasini tahlil qilishda bazisli va zanjirsimon usuldan foydalanildi. Shuningdek, xorijlik olimlarning ilmiy tadqiqot ishlari tahlil etilgan.
- **Kalit so'zlar:** statistik tahlil, ishlab chiqaruvchilar, iste'molchilar, oziq-ovqat xavfsizligi, bozor, bazis, zanjirsimon, nooziq-ovqat sanoati, qishloq xo'jaligi, mahsulotlar, raqobat, mintaq.
- **Abstract:** the article presents an economic and statistical analysis of the volume of food industry products, non-food industry products, and the volume of consumer goods per capita in Surkhanda region. The basic and chain-like methods were used to analyze the dynamics of the volume of food products. The scientific research works of foreign scientists were also analyzed
- **Key words:** statistical analysis, producers, consumers, food safety, market, basis, chain, non-food industry, agriculture, products, competition, region.
- **Аннотация:** В статье представлен экономико-статистический анализ объема производства продукции пищевой промышленности, продукции непищевой промышленности и объема потребительских товаров

на душу населения в Сурхандарьинской области. Для анализа динамики объемов производства продовольственных товаров использовались базовый и цепной методы. Также были проанализированы научно-исследовательские работы зарубежных ученых.

- **Ключевые слова:** статистический анализ, производители, потребители, безопасность пищевых продуктов, рынок, базис, цепочка, непродовольственная промышленность, сельское хозяйство, продукция, конкуренция, регион.

■ KIRISH

Ma'lumki, "Nol ochlik" 2015-yilda barcha a'zo davlatlar tomonidan qabul qilingan Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) Barqaror rivojlanish bo'yicha 17 ta maqsadlaridan ikkinchisi bo'lib, 2030-yilgacha bu maqsadga erishish asosiy vazifa hisoblanadi. BMTning oziq-ovqat xavfsizligi va qishloq xo'jaligi agentligi (FAO) ma'lumotlariga ko'ra, hozirda jahon aholisining 815 million nafari och qolayotgan bo'lsa, 2050-yilga borib bu ko'rsatkich 2 mlrd. kishiga yetishi kutilmoqda. Ularning 12,9 foizi rivojlanayotgan mamlakatlarda yashaydi. Besh yoshgacha bo'lgan bolalar o'rtasidagi o'limning 45 foizi aynan to'yib ovqat yemaslik natijasida kelib chiqayotir. Hozirgi kunda har yili 3,1 nafar bola aynan shu sabab hayotdan ko'z yummoqda. Shu bois, aholini oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat sanoatini mahsulotlari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi [1].

O'tgan yillar davomida mamlakatimizda, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va talab darajasida rivojlantirish borasida bir qator qarorlar qabul qilinib, ko'plab tashkiliy-iqtisodiy masalalar hal qilindi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-fevraldagi PF-36-son "Respublikada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" gi farmonida quyidagi vazifa va chora-tadbirlar belgilandi [2]. Unga ko'ra, "Xalqaro moliya institutlari mablag'lari hisobidan 220 million AQSh dollari miqdoridagi mablag'lar 2024-yil 1-martga qadar tijorat banklariga yo'naltiriladi. Bunda tijorat banklari tomonidan yillik Markaziy bank asosiy stavkasidan 4 foizlik punkt yuqori stavkada (shundan bank marjasi 4 foiz) milliy valyutada, oziq-ovqat yo'nalishidagi, sohada mahsulot yetishtirishdan tortib uni iste'molchiga yetkazib berishgacha bo'lgan qo'shilgan qiymat zanjirini yaratishga qaratilgan loyihalarni moliyalashtirish uchun 10 yil muddatga 3 yillik imtiyozli davr bilan, aylanma mablag'lar uchun 18 oy muddatga 6 oylik imtiyozli davr bilan imtiyozli kreditlar ajratiladi va oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlovchi sanoat korxonalari va eksport qiluvchilar tomonidan xorijiy davlatlarda savdo uyi va do'konlarini tashkil etish uchun alohida qarorlarsiz yiliga 50 ming AQSh dollarigacha mablag'ni xorijiy hisob raqamlarga o'tkazishga ruxsat beriladi. Eksport qiluvchi korxonalarni

yanada qo'llab-quvvatlash maqsadida 2024-yil 1-martdan boshlab eksportni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi resurslari hisobidan oziq-ovqat mahsulotini eksport qiluvchi korxonalarga eksport oldi va eksport bilan bog'liq savdo operatsiyalarini moliyalashtirish uchun 2 yil muddatgacha ular tomonidan oxirgi 12 oy davomida eksport hajmi: 100 ming AQSh dollaridan 1 million AQSh dollarigacha bo'lganda — 100 ming AQSh dollarigacha; 1 million AQSh dollaridan 2 million AQSh dollarigacha bo'lganda — 1 million AQSh dollarigacha; 2 million AQSh dollaridan 4 million AQSh dollarigacha bo'lganda — 2 million AQSh dollarigacha; 4 million AQSh dollaridan ortiq bo'lganda — 3 million AQSh dollarigacha moliyaviy resurslar ajratiladi."

Hozirgi sharoitda tarmoq oldida turgan asosiy vazifa oziq-ovqat sanoati mahsulotlari hajmini oshirish, oziq-ovqat mahsulotlari sifatini yanada yaxshilash, yuqori eksport salohiyatiga hamda tejamkor zamonaviy texnologiyalarni qo'llash hisobiga iqtisodiy samaradorlikka erishishdan iborat. Bu esa o'z navbatida oziq-ovqat sanoati mahsulotlari ishlab chiqarish jarayonlarini statistik jihatdan o'rganish va ularning rivojlanishini statistik jihatdan baholash masalalarini chuqur tadqiq etishni talab etadi.

■ ADABIYOTLAR TAHLILI

Mustaqil davlatlar hamdo'stligi (MDH) mamlakatlari olimlarining ham ilmiy izlanishlarida oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasi va oziq-ovqat sanoati rivojlanishining statistik tadqiqi va ekonometrik modellashirish hamda prognozlash masalalari keng o'rin egallaydi. Jumladan, rossiyalik iqtisodchi olim K.V.Frolov, A.V.Gordeyev, O.A.Maslennikova [3] va boshqa tadqiqotchilar tomonidan oziq-ovqat xavfsizligiga tushunchasiga berilgan ta'rifda "Mamlakat fuqarolarini hayotiy zarur va foydali ozuqa mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojlarini kerakli hajm va assortimentda o'z manbalari orqali ta'minlashidir" degan fikr mujassamlashgan, A.A. Anfinogentova, O.V.Yermolayeva, N.A.Kireyevaning ilmiy tadqiqot ishida [4] oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda quyidagi 3 ta iyerarxik darajaga e'tibor qaratadi, "global oziq-ovqat xavfsizligi aholi jon boshiga to'g'ri keladigan bug'doy zaxirasi va uni ishlab chiqarish hajmi bilan izohlanadi;

- davlat darajasidagi oziq-ovqat xavfsizligi milliy oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarishning importga nisbati, ozuqa mahsulotlari iste'molida importning ulushi, aholi jon boshiga to'g'ri keladigan minimal daromad va oziq-ovqat mahsulotlari baholaridagi o'zgarishlar bilan aniqlanadi;

- mintaqaviy oziq-ovqat xavfsizligi aholi daromadlari va oziq-ovqat iste'moli hajmi haqidagi ma'lumotlar orqali o'lchanadi", degan xulosani berishadi. Ko'plab tadqiqotchilar davlatning oziq-ovqat mustaqilligi aholi iste'molining umumiy hajmida milliy ishlab chiqarishning hissasi 80 foizdan kam bo'lmagan taqdirdagina ta'minlanadi, deb hisoblaydilar.

Shuningdek, I.Y.Lenchevskiy o'z tadqiqotlarida [5] "mintaqaviy oziq-ovqat xavfsizligi mintaqaviy darajada hal qilinadigan vazifalarga, mintaqaning qishloq xo'jaligi oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish bo'yicha mavjud salohiyati va imkoniyatlariga, oziq-ovqat mahsulotlari bilan o'zini-o'zi ta'minlash va importga ehtiyojmandlikni kamaytirishga bog'liqdir" degan fikrlarni ilgari surgan.

O'zbekistonlik olim D.N.Saidova fikricha [6], "oziq-ovqat xavfsizligi mamlakat aholisining asosiy oziq-ovqat mahsulotlari bilan yetarli darajada ichki imkoniyatlardan foydalangan holda ta'minlanishini, importga bog'liqlikni minimum darajasiga erishishni ifodalaydi". F.M.Fazilov olib borgan tadqiqotlar [7] shuni ko'rsatadiki, "O'zbekiston oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda eksportga yo'naltirilgan hamda import o'rnini bosishga qaratilgan strategiyalarning uyg'unlashtirilgan holda olib borilishi, mamlakat aholisi iste'mol darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va natijada oziq-ovqat xavfsizligini uzluksiz ta'minlaydi". Mavjud qarashlarning nazariy tahlili iqtisodiyotning bugungi kundagi rivojlanish darajasida oziq-ovqat xavfsizligiga ikki xil yondashish mumkinligini ko'rsatadi. Birinchi yondashuvda aholi hayot faoliyati uchun oziq-ovqatning zarur miqdor va

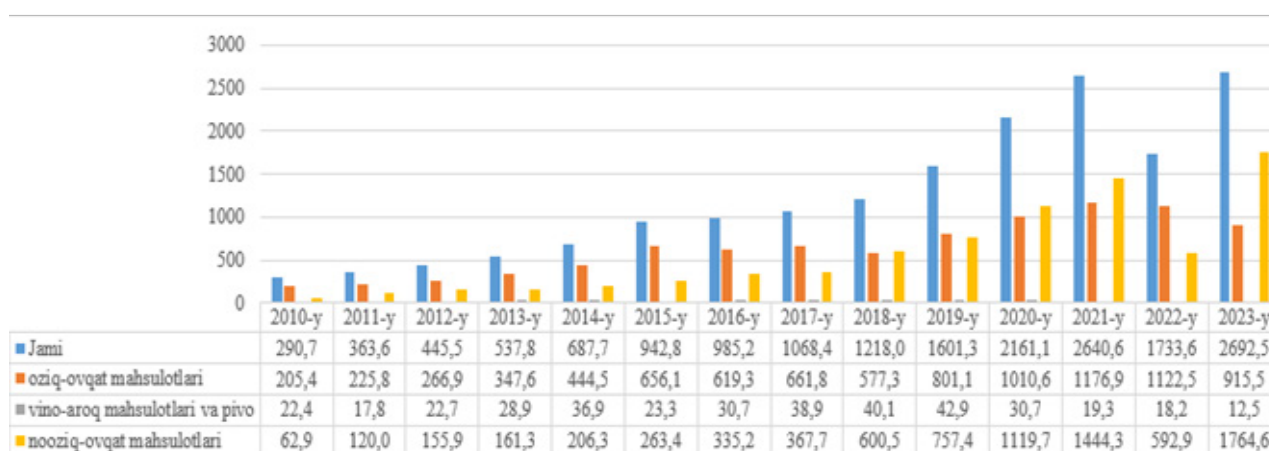
sifatda, kafolatlangan holda ta'minlash zarurligiga ahamiyat beriladi. Ikkinchi yondashuvda ishlab chiqarish tarmoqlarini qo'llab-quvvatlashga, oziq-ovqat turlari importiga boj va kvotalar joriy etishga e'tibor qaratiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada ilmiy abstraksiyalash, tizimli tahlil, omilli tahlil, qiyosiy tahlil, induksiya va deduksiya, ma'lumotlarni guruhlash, taqqoslash usullaridan keng foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

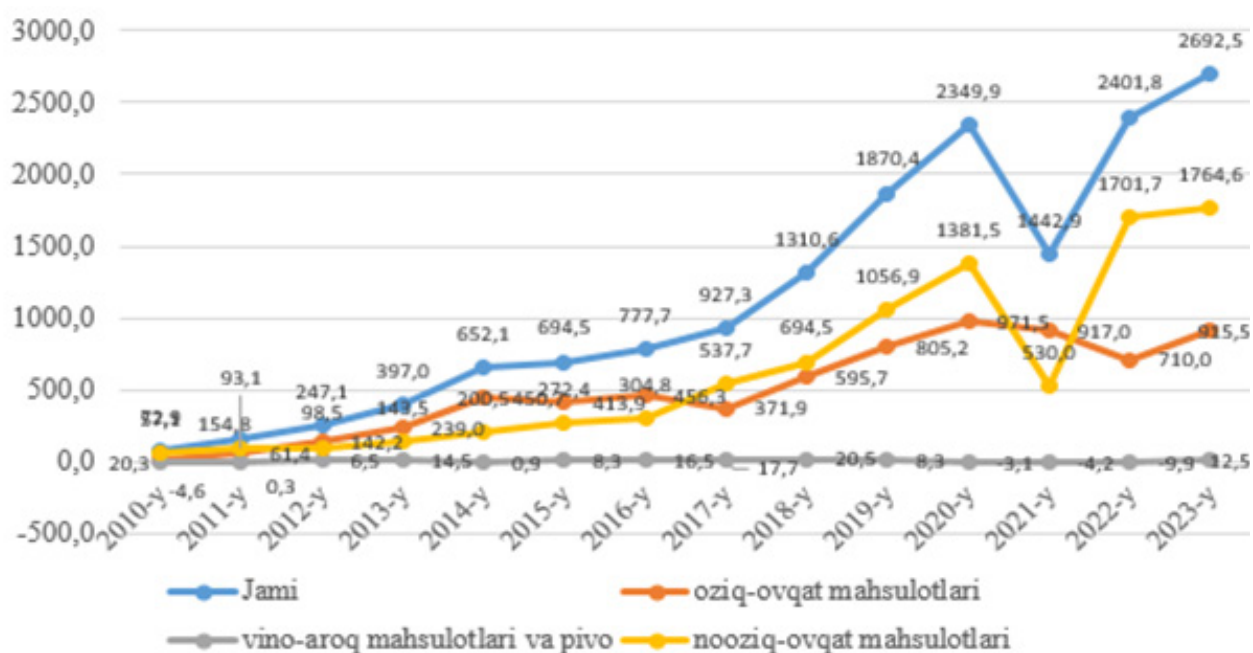
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi statistika agentligi ma'lumotlariga 2010-2023-yillarda Surxondaryo viloyatida istemol mollari(oziq-ovqat mahsulotlari, vino-aroq mahsulotlari, nooziq-ovqat mahsulotlari) ishlab chiqarish hajmi ko'rsatkichlari tahlilini amalga oshirildi(1-rasm). Viloyatda istemol mollari umumiy hajmi 2010-yilda 290,7 mlrd. so'mni tashkil etgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2010-2018-yillar oralig'ida o'rtacha o'sish ko'rsatkichini qayd etgan bo'lsa, 2019-2021-yillar davomida bu ko'rsatkich yuqori o'sishga ega bo'lib, 2640,6 mlrd.so'mni tashkil etdi. 2022-yilda oldingi yilga nisbatan 907 mlrd.so'mga kamaygan. 1-rasm ma'lumotlariga e'tibor qaratilsa, Surxondaryo viloyatida ishlab chiqarilgan iste'mol mollari tarkibi asosiy hajmini oziq-ovqat mahsulotlari tashkil etadi. 2010-yilda viloyatda ishlab chiqarilgan iste'mol mollari tarkibida oziq-ovqat mahsulotlari 205,4 mlrd.so'mni, vino va aroq mahsulotlari 22,4 mlrd. so'mni, nooziq-ovqat mahsulotlari 62,9 mlrd. so'mni tashkil etdi.

1-rasm. Surxondaryo viloyatida iste'mol mollari ishlab chiqarish hajmi (mlrd.so'm) [8]

Surxondaryo viloyatida 2010-2023-yillar davomida iste'mol mollari ishlab chiqarish ko'rsatkichlari bazis usulda mutloq o'zgarishi tahlil etilganda, 2010-yilda oziq-ovqat mahsulotlari mutloq o'zgarish 20,3 mlrd. so'mni tashkil etgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2010-2021-yillar davomida o'rtacha 453,8 mlrd. so'mni tashkil etdi. 2022-yilda esa 2021-yilga nisbatan 207 mlrd.so'mga kamayish holati aniqlandi. 2023-yilga kelib bu ko'rsatkich 915,5 mlrd.so'mni tashkil etdi. Vino-arq mahsulotlari ishlab chiqarish ko'rsatkichlari bazis usulda

mutloq o'zgarishi tahlil etilganda, 2010-yilda 4,6 mlrd.so'mga kamaygan bo'lsa, 2011-2023-yillar davomida bu ko'satkich o'rtacha 10,4 mlrd.so'mga o'zgargani aniqlandi. Nooziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish ko'rsatkichlari tahliliga e'tibor qaratilsa, 2010-yilda 57,1 mlrd.so'mga o'zgarish qayd etilgan bo'lsa, 2010-2020-yillar davomida o'rtacha 440,0 mlrd. so'mni tashkil etdi. 2021-yilda esa bu ko'rsatkich o'tgan yilga nisbatan 851,4 mlrd.so'mga kamaygani aniqlandi(2-rasm).

2-rasm. Surxondaryo viloyatida 2010-2023-yillar oralig'ida istemol mollari ishlab chiqarish ko'rsatkichlari bazis usulda mutloq o'zgarish' (mlrd.so'm) [8]

Yuqoridagi tahlil natijalaridan xulosa qilinsa, iste'mol mollari tarkibida oziq-ovqat mahsulotlari ulushi yildan-yilga ortib bormoqda, bu esa o'z navbatida oziq-ovqat sanoati ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirish aholini oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekanligini anglatadi.

Surxondaryo viloyatida 2010-2023-yillar davomida iste'mol mollari ishlab chiqarish ko'rsatkichlari zanjirsimon usulda mutloq o'zgarishi tahlil etilganda, oziq-ovqat mahsulotlari 2010-yilda 20,3 mlrd.so'mni tashkil etgan, hamda 2011-yildan 2014-yilgacha o'rtacha 107,6 mlrd. so'm o'sish qayd etilgan. 2015-yilda esa 36,8 mlrd.so'mga pasayish kuzatildi. 2010-2023-yillar oralig'idagi ma'lumotlar zanjirsimon usuldagi tahlil natijasiga ko'ra eng yuqori o'zgarish ko'rsatkichi 2023-yilda 915,5 mlrd.so'm teng ekanligi aniqlandi. Shuningdek, iste'mol mollari tarkibida nooziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi zanjirsimon usuldagi tahliliga e'tibor qaratilsa, 2010-yilda 57,1 mlrd. so'mga o'zgarishi aniqlandi. Nooziq-ovqat mahsulotlari hajmi

2010-2023-yillarda o'rtacha o'zgarish 247,6 mlrd.so'mni tashkil etdi(1-jadval).

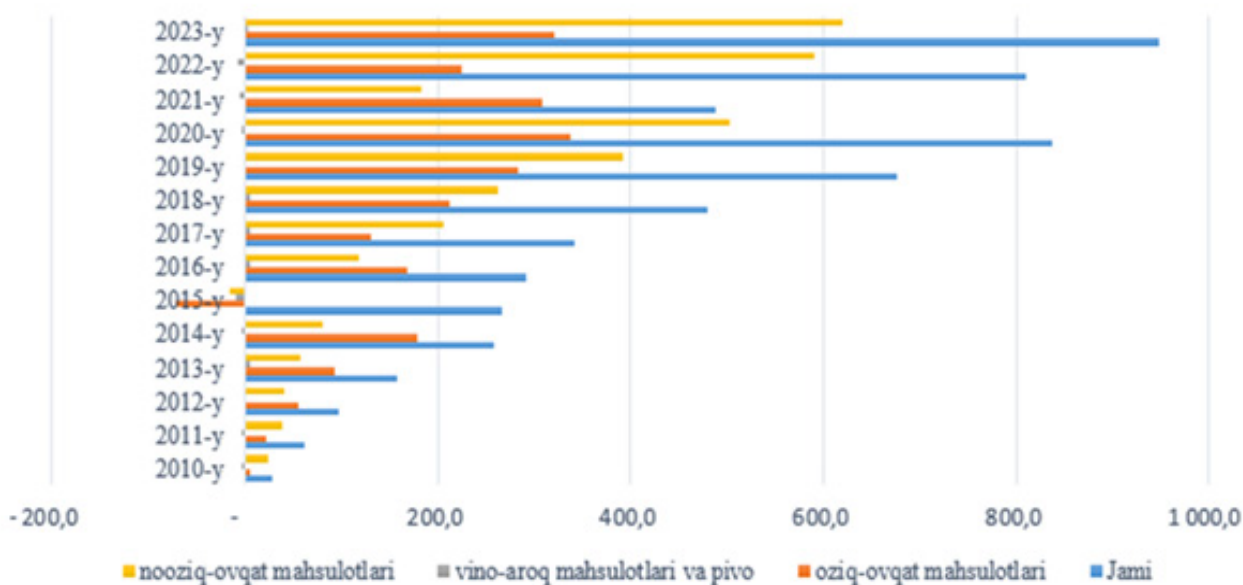
Surxondaryo viloyatida aholi jon boshiga to'g'ri keluvchi iste'mol mollari ishlab chiqarish ko'rsatkichlari bazis usulda tahlil etilganda, 2010-yilda bu ko'rsatkich aholi jon boshiga 28,7 ming.so'mga teng bo'lib, mazkur ko'rsatkich 2010-2023-yillar oralig'ida o'rtacha 410,5 ming so'mni tashkil etgan. Aholi jon boshiga oziq-ovqat mahsulotlari hajmi bazis usulda mutloq o'zgarish 2010-yilda 6,1 ming.so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilga kelib bu ko'rsatkich 322,1 ming.so'mni tashkil etgan. Mintaqada aholi jon boshiga to'g'ri keluvchi nooziq-ovqat mahsulotlari ko'rsatkichlari bazis usulda mutloq o'zgarishi tahliliga e'tibor qaratilsa, 2010-yilda 25 ming.so'mni tashkil etishi aniqlangan bo'lsa, eng past ko'rsatkichni 2015-yilda va eng yuqori mutloq o'zgarish ko'rsatkichi 2023-yilda qayd etilganligi aniqlandi. 2010-2023-yillar davomida o'rtacha mutloq o'zgarish 222 ming.so'mni tashkil etdi.

1 Statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi

1-jadval

Surxondaryo viloyatida 2010-2023-yillar davomida istemol mollari ishlab chiqarish ko'rsatkichlari zanjirsimon usulda mutloq o'zgarish (mlrd. so'm) ko'rsatkichlari [8]

Yillar	2010-y	2011-y	2012-y	2013-y	2014-y	2015-y	2016-y	2017-y	2018-y	2019-y	2020-y	2021-y	2022-y	2023-y
Jami	72,9	81,9	92,3	149,9	255,1	42,4	83,2	149,6	383,4	559,8	479,4	-907	959	2692,5
oziq-ovqat mahsulotlari	20,3	41,1	80,8	96,9	211,7	-36,8	42,4	-84,4	223,8	209,5	166,3	-54,5	-207	915,5
vino-arok mahsulotlari va pivo	-4,6	4,9	6,1	8	-13,6	7,4	8,2	1,2	2,8	-12,1	-11,4	-1,1	-5,7	12,5
nooziq-ovqat mahsulotlari	57,1	35,9	5,4	45	57,1	71,9	32,5	232,9	156,8	362,4	324,6	-851,4	1171,7	1764,6

3-rasm. Surxondaryo viloyatida aholi jon boshiga iste'mol mollari ishlab chiqarish ko'rsatkichlari bazis usulda mutloq o'zgarishi (ming. so'm) [8]

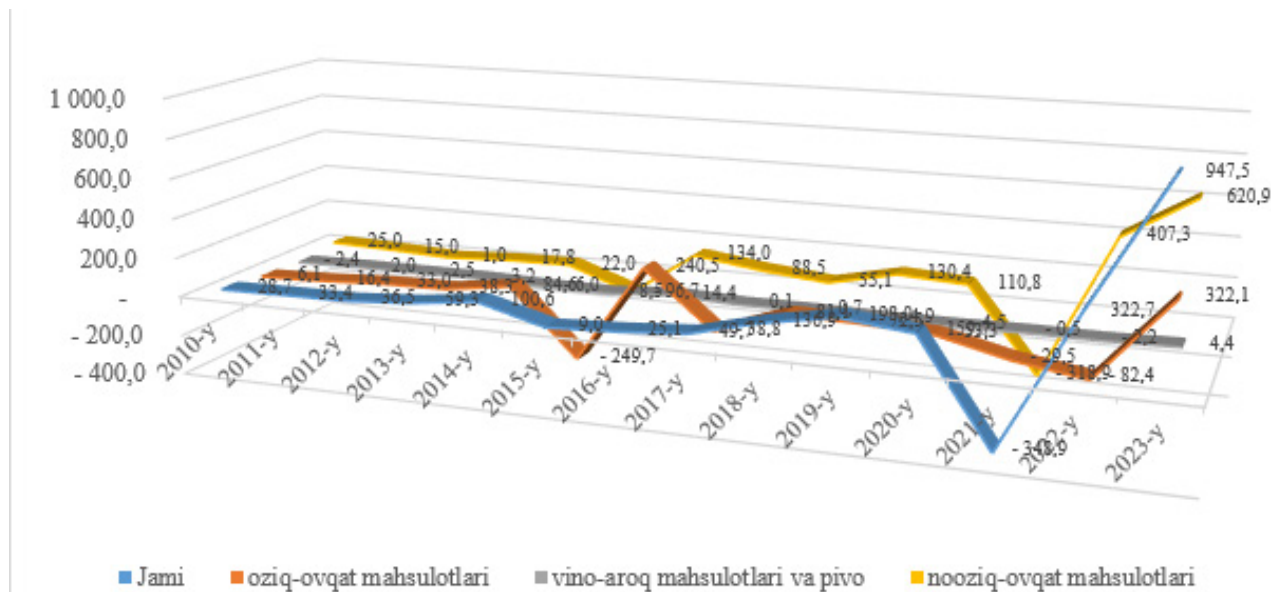
Mintaqada aholi jon boshiga iste'mol mollari ishlab chiqarishning zanjirsimon usuldagi tahliliga e'tibor qaratsa, 2010-yilda bu ko'rsatkich 28,7 ming.so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2010-2014-yillar oralig'ida esa o'rtacha 51,7 ming. so'mni tashkil etdi. Aholi jon boshiga iste'mol mollari ishlab chiqarish hajmida mutloq o'zgarish 2015-yilda 9 ming.so'mga teng bo'lib, o'tgan yillardagi ko'rsatkichlarga nisbatan kamaygan. Bu davr oralig'ida eng past ko'rsatkich 2021-yilda 2020-yilga nisbatan 348,9 ming so'mga kamayish holati va eng

yuqori mutloq o'zgarish 2023-yilda 947,5 ming so'mga o'sish holati aniqlandi. 2010-2023-yillar oralig'ida aholi jon boshiga iste'mol mollari ishlab chiqarish o'rtacha mutloq o'zgarishi 125,6 ming.so'mni tashkil etdi. Shuningdek, aholi jon boshiga oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi ko'rsatkichlari zanjirsimon usulda mutloq o'zgarishi tahlil etilganda, 2010-yilda bu ko'rsatkich 6,1 ming so'mga tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilga kelib 322,1 ming so'mga teng ekanligi qayd etildi. Bu davr oralig'ida o'rtacha mutloq o'zgarish 39,1 ming so'mni

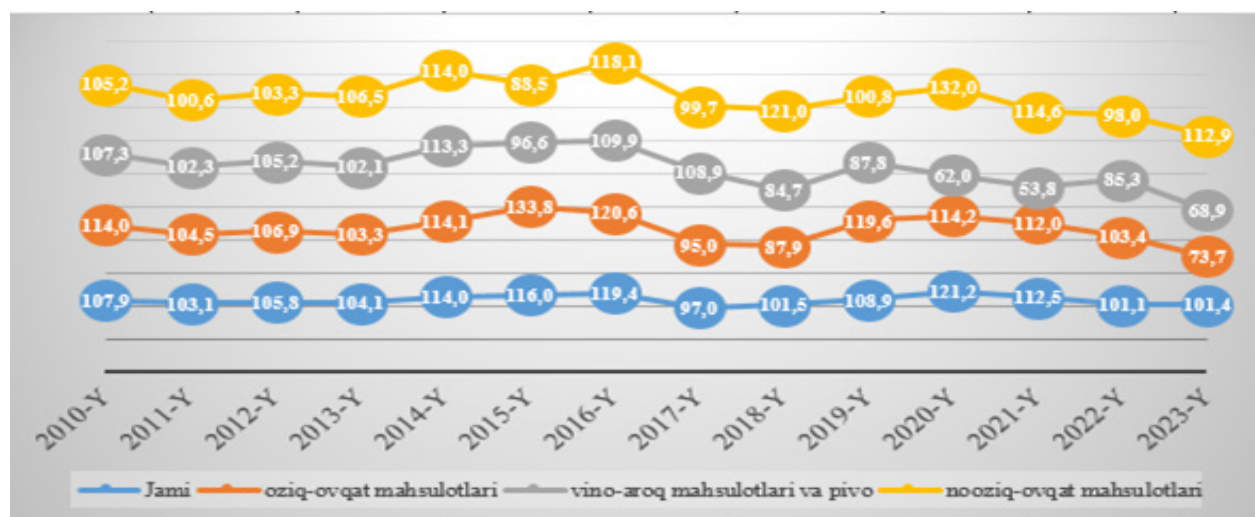
tashkil etishi aniqlandi. Mintaqada aholi jon boshiga ishlab chiqarilgan nooziq-ovqat mahsulotlari zanjirsimon usuldagi mutloq o'zgarishi tahlil etilganda 2010-2014-yillarda o'rtcha 16,2 ming so'mni va eng past ko'rsatkich 2021-yilda 348,9 ming so'mga kamayish holati aniqlandi. Yuqorida keltirilgan barcha tahlillarga e'tibor qaratsa, 2021-2022-yillarda jahonda koronavirus pandemiyasi dunyo iqtisodiyotiga salbiy ta'siri aks etgan, boisi bu yillarda oziq-ovqat sanoati mahsuloti ishlab chiqarish hajmi juda past qiymat ko'rsatkichlarni qayd etgan(4-rasm).

Surxondaryo viloyatida iste'mol mollari ishlab chiqarish hajmi

o'sish sur'ati (foizda o'tgan yilga nisbatan) ko'rsatkichlari tahlil etilganda, 2010-yilda 107,9 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilga kelib bu ko'rsatkich 101,4 foizni tashkil etdi. Bu davr mobaynida eng yuqori o'sish ko'rsatkichi 2020-yilda 121,2 foizni tashkil etgan bo'lsa, eng past ko'rsatkich 2017-yilda 97 foizga teng ekanligi aniqlandi. 2010-2023-yillar mobaynida o'rtacha o'sish ko'rsatkichi 108,1 foizni tashkil etdi. Iste'mol mollari tarkibida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi o'sish ko'rsatkichlari tahlil etilganda eng yuqori o'sish ko'rsatkichi 2015-yilda 133,8 foizni va eng past ko'rsatkich 2018-yilda 87,9 foizga teng ekanligi aniqlandi(5-rasm).

4-rasm. Surxondaryo viloyatida aholi jon boshiga istemol mollari ishlab chiqarish ko'rsatkichlari zanjirsimon usuldagi mutloq o'zgarish (ming. so'm) [8]

5-rasm. Surxondaryo viloyatida istemol mollari ishlab chiqarish hajmi o'sish sur'ati (foizda o'tgan yilga nisbatan) [8]

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida respublikamiz va uning hududlarida

oziq-ovqat sanoati sohasini iqtisodiy rivojlanishidagi asosiy tendensiyalarni statistik usullarda baholash, ularga ta'sir qiluvchi omillarni tasniflash, iqtisodiy o'zgarishlarni aniqlash, istiqboldagi rivojlanishini statistik parametrlar orqali baholab

borish muhim masalalardan biri hisoblanadi.

Shu bois, maqolada Surxondaryo viloyatida iste'mol mollari ishlab chiqarish hajmi o'sish sur'ati ko'rsatkichlari tahlil etildi. Tahlil natijalariga ko'ra so'ngi uch yil davomida oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmida sezilarli darajada past ko'rsatkich qayd etilganligi va o'z navbatida bu yillar davomida viloyat aholisi soni yilga o'rtacha 65 mingga ortishi bu sohada xali o'z yechimini topmagan muammolar borligini ko'rsatmoqda. Bu esa oziq-ovqat sanoati mahsulotlari ishlab chiqarish sohada mahsulot yetishtirishdan tortib uni iste'molchiga yetkazib berishgacha bo'lgan qo'shilgan qiymat zanjirini yaratishga qaratilgan loyihalarni moliyalashtirish, xorijiy investorlarni jalb etgan holda oziq-ovqat sanoati texnoparklarini tashkil etishni ko'paytirish va oziq-ovqat mahsulotini eksport qiluvchi korxonalarga eksportoldi va eksport bilan bog'liq savdo operatsiyalarida ko'maklashuvchi imtiyozlar yaratish bo'yicha hududiy dasturlar ishlab chiqishni taqozo etmoqda.

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

1. Xursanov Sherzod Ulaboyevich, Termiz davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi // Хурсанов Шерзод Улабоевич, независимый исследователь Термезского государственного университета // Khursanov Sherzod Ulaboyevich, Applicant of Termez State University

► xursanovsherzod2928@gmail.com

■ <https://orcid.org/0009-0007-2703-6192>

Foydalanilgan adabiyotlar:

[1]. <https://www.fao.org/family-farming/detail/>

[ru/c/1245425/](https://lex.uz/ru/docs/-6802687)

- [2]. O'zbekiston Respublikasi prezidentining 2024-yil 16-fevraldagi PF-36-son "Respublikada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" gi farmoni <https://lex.uz/ru/docs/-6802687>
- [3]. Безопасность России. Раздел II. / Фролов К.В., Гордеев А.В., Масленникова О.А. и др. – М.: Знание, 2011. – С.101.
- [4]. Продовольственная безопасность России: проблемы и перспективы/ Анфиногентов А.А., Ермолаева О.В., Киреева Н.А. и др.; под ред. Анфиногентовой А.А.-Саратов: Издательство Саратовского государственного аграрного университета, 2014. – С.14.
- [5]. Ленчевский И.Ю. О некоторых аспектах продовольственной безопасности // Ж. Достижение науки и техники АПК. – М. 2013. №1.- С.6-9
- [6]. Саидова Д.Н., Рустамова И.Б., Турсунов Ш.А. Аграр сиёсат ва озиқ-овқат хавфсизлиги. Ўқув қўлланма. - Т.: ЎЗР Фанлар Академияси асосий кутубхонаси, 2016. – Б. 50.
- [7]. Фазилов Ф.М. Жаҳон иқтисодиётининг глобаллашуви шароитида Ўзбекистон озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш: Иқтисод фан. ном. дис. ... автореф.-Т.: ЖИДУ, 2008. – Б.19.
- [8]. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlari